

Poděbrady jsou dobrým místem, kde poezie odkazuje na evropské dědictví

Drobné meditace o síle a slabosti regionálního politika doktora Ladislava Langra ...

Dialog byl natočen v úterý 24. dubna 2018 v dopoledních hodinách v pracovně na radnici Náměstí Jiřího z Poděbrad 4, Poděbrady.

Teze:

„V českých dějinách má divadlo velkou tradici a za první světové války objížděli slavní herci nejrůznější štace - ne, aby hráli divadlo, ale interpretovali monology - ty z velkých divadelních her, a šířili osvětu, ale také pozvedávali národní hrdost i víru, že tento národ - byť etablovaný v národním obrození, nezahyne.“ - **o kultuře v Čechách**

„Kdo rezignuje na kulturu, sám sebe ochuzuje.“ - **o účasti na kulturních dílech**

Dialog o poezii a možná Evropě v Poděbradech:

MS: *Pane starosto, máme 24. dubna 2018, a dlouho jsme již nehovořili o Evropě. Toto téma se nabízí ve spojitosti s kulturou, která je v Poděbradech prezentována, jelikož právě skončily Poděbradské dny poezie, které zde mají letitou tradici. Jste jeden z těch, který se snaží tento projekt oživit, ba poskytovat Poděbradům luxus, jež nabízí poezie - a tím se stávat evropskými, jelikož evropská hodnota vychází z triády: dobra, pravdy a krásy.*

LL: Jaká je otázka?

MS: *Ta je prostá. Jaký je význam básní, které se zde předvádějí, v kontextu Evropy. Co zprostředkovávají básně? Otázku kladu proto, jelikož před rokem 1989 zde byly Neumanovy Poděbrady a během festivalu město „žilo“ poezií.*

LL: Budeme-li se bavit o poezii, pak je to jen malá výseč z celé šíře kultury a umění, která nás obklopuje, jíž je velká část lidí nedotčena, neboť necítí nejmenší potřebu, že by měli být zasaženi kulturou či uměním, a proto to kolem nás tak vypadá. Budeme-li se bavit o poezii, pak poezie zde zapustila kořeny v roce 1963 díky Vlastimilu Fišarovi, báječnému recitátorovi, jenž přišel s nápadem, že by bylo dobré se prostřednictvím poezie vyjadřovat ke světu. A protože v českých dějinách má divadlo velkou tradici a za první světové války objížděli slavní herci nejrůznější štace - ne, aby hráli divadlo, ale interpretovali monology - ty z velkých divadelních her, a šířili osvětu, ale také pozvedávali národní hrdost i víru, že tento národ - byť etablovaný v národním obrození, nezahyne. Pak v roce 1963 přišel Vlastimil Fišar s myšlenkou, že by bylo dobré takový festival založit, protože velmi dobře věděl, že prostřednictvím poezie lze vyslovit i nevyslovitelné a režimu ne příliš vítané, a proto zvolil poezii. Aby vše dobře dopadlo, zvolil Stanislava Kostku Neumana, protože tento tvůrce byl režimem velmi oblíbený a hlavně byl už po smrti, takže nemohl už nic provést.

MS: *Shodou okolností měl kladný vztah k Poděbradům.*

LL: On zde od roku 1934 do roku 1939 žil, neboť kvůli svému zhýralému životu se potřeboval léčit, ale jeho léčba nebyla úspěšná. Zhýralost byla větší, než co mohly zachránit poděbradské prameny. Zakladatelé festivalu si zvolili S. K. Neumana, jelikož právě on byl komunistickými ideology považován za Nerudu a Máchu v jednom. Bohužel tento přístup Neumanovi uškodil i v současnosti, protože v paměti lidí zůstaly hlavně jeho politické agitky, běžný člověk si nevybaví, že Neuman je vynikající básník přírodní lyriky, že je to básník s velkým emociálním étosem, jenž dokáže nesmírně citlivě popsat intimní situace. Ovšem v myslích zůstane jeho „ a hrdý buď, že jsi vytrval, že jsi neposkrvnil falešnou hrud...“ Můžeme říci, že Neuman byl přijímán díky režimu pozitivně, a proto se

i zdejší festival ujal. Shodou okolností jsem nedávno četl program prvního ročníku, kdy zde bylo mnoho vynikajících umělců. Mám na mysli Karla Högera, Boženu Půlpánovou, Evu Vrchlickou, Otýlii Beníškovou, také zde byl Zdeněk Štěpánek, Miloš Nedbal, ze Slovenska například Mária Kráľovičová, Ladislav Chudík. Takovými osobnostmi byl nabitý už první ročník.

MS: *Jistě následovali další umělci ...*

LL: Již v prvním ročníku se ukázalo, že to není podřadná záležitost, ale je to věc, které se věnují špičkoví umělci. Bohužel - a to přetrvává do dnešních dnů - je poezie pro 99 procent Poděbradáků věcí, která je pro ně nezajímavá.

MS: *Pane starosto, asi je to asi dáno tím, že lidé nejsou dostatečně receptivní, nevnímají, že sám život je poetický ...*

LL: Máte pravdu!

MS: *Lidé nedokážou číst mezi řádky, vnímat napětí, která nám všednost přeměňují na zázračnost.*

LL: Žijeme v mediální době - a co není v médiích, jako by nebylo. Když jsem ještě pracoval v televizi, vymyslel jsem v roce 1986 Divadelní festival aktualit, který se zaměřoval na propagaci oblastních divadel. V oblastních divadlech nemáte známou tvář, ale odvádí se tam poctivá, ne-li poctivější práce než ve velkých pražských, brněnských divadlech, kde jsou známí herci. Na oblasti mají herci čas se na práci soustředit. Přiznejme si, že je to i proto, že nemají na výběr, protože nemají velké možnosti ve filmu, televizi, rozhlase, dabingu nebo v reklamě.

MS: *Odbíháte ...*

LL: Řeknu, proč o tom hovořím. Divadelním festivalem aktualit jsme se snažili propagovat, že umění není pouze pražské a venkovské, ale že je pouze jedno umění, které se dělá buď dobře, případně špatně. Mělo to dobrý rozběh, ale po roce 1989 se situace změnila. Proč to připomínám? Máme-li zájem lidi probudit pro poezii, chceme-li, aby se lidé přišli podívat, poslechnout si poezii a zamysleli se nad ní, pak ji - bohužel - musíme traktovat přes známé osobnosti. Bude-li zde recitátor, kterého nikdo nezná, na představení přijde pouze pár fajnšmekrů. Důkazem je Koncert vítězů, kde jsou mladí studenti. Musím říci, že v roce 2018 tam byly minimálně tři velké výkony, ale v hledišti sedí jen pár Poděbradáků, kteří tam přišli z vlastního zájmu.

MS: *Co děláte pro tento festival v publicistickém ohledu?*

LL: Snažíme se, aby křišťálové růže dostávaly známé osobnosti. V roce 2018 to byla Božidara Turzonovová, Igor Bareš a Daniela Kolářová, aby právě oni svým uměním a svým jménem přitáhli lidi k poezii, ale pak stejně někdo přijde a řekne, že měl zrovna doma něco na práci. To je opravdu těžké! I když poezii budou recitovat tato slavná jména, mnoho lidí tam nepřijde. Je to potíž.

... Období před rokem 1989 ...

MS: *Pane starosto, rád bych se zeptal, zdali před rokem 1989 mohl být festival označen za evropský, to znamená, jestli nesl ducha, jenž překračoval železnou oponu?*

LL: Jistě ne. Festival se zaměřoval na země socialistického tábora. Byli zde interpreti ze zemí tehdejšího Sovětského svazu, z Bulharska, Polska, z Německé demokratické republiky. Pochopitelně tam byli zastoupeni Češi a Slováci. Jsem rád, že si festival po roce 1989 udržel česko - slovenskou vzájemnost. Je to nesmírně obohacující, když můžeme slyšet krásnou, zpěvnou slovenštinu. Slováci si zase „pochvalují“, když slyší „racionální“ češtinu a naše „eř“.

MS: Víme, že Slováci rádi naslouchají češtině – je to jazyk starších bratrů. Jen si vezměte rozhlas, televizní produkci. Je to milé, protože je tam vidět středoevropský přesah. Nemyslíte?

LL: Byl bych opatrný hovořit o středoevropském přesahu, protože interpretace poezie má v každé zemi specifické kořeny. Vezměte si recitaci v anglosaských zemích. Je odlišná od praxe, kterou známe zde v Čechách. Anglosaská interpretace se dostává do patosu, který je u nás považován za přežitek. Stejně tak patetická je i ruská recitace. Myslím si, že každá národní kultura, každá národní škola má svou interpretaci poezie. To ale z mého pohledu není podstatné, zásadní je, jestli poezie diváky, posluchače naplňuje, jestli jim něco přináší. Úplně něco jiného je poezii číst a odlišné je poezii poslouchat.

MS: Vše je zde proto, aby bylo potěšeno lidské srdce, a také aby bylo ovlivněno lidské konání. Právě přednesem jej můžete ovlivnit.

LL: Jsou však básně, které si raději sám přečtete, abyste mohl přemýšlet nad každým veršem, jelikož při přednesu vám některé souvislosti uniknou – a to zejména u tak sofistikovaných básníků jako je Jan Zahradníček, případně Ivan Diviš.

MS: Pane doktore, z toho, co jste řekl, vyplývá, že poezie je odsouzena být na periférii.

LL: Budeme-li to brát podle nakladatelských počínů, pak zcela jistě. Úspěch u básnické sbírky je šest set výtisků. To je již „bestseller“.

MS: Jde o to, že v minulém režimu básníci byli v kurzu.

LL: Jaroslav Seifert, Josef Kainar, Josef Hora, František Hrubín, ...

MS: ... mladý Jiří Wolker, ...

LL: ... byť se nedožil minulého režimu, byl hojně vydáván.

MS: Ti, kteří v minulém režimu tvořili, měli desetitisícové náklady.

LL: Vzpomínám si, že v případě Jaroslava Seiferta byly i některé podpultové sbírky, které se nedaly snadno sehnat.

MS: Sám se tážu: čím to, že se svět otočil?

LL: Na to je velmi jednoduchá odpověď: je to díky technologiím, které nás odtahují od běžného života, či lépe které nás odtahují od snění k praxi. Poezie je o snění. Počítač žádné emoce nemá, ...

MS: ... zatím – a snad mít nebude. Možná díky tomu bude člověk opět obhájěn. Člověk má pracovat na tom, aby byl obhájěn. Při té příležitosti bych se rád zeptal, jak se proměnil duch poděbradského svátku poezie?

LL: Proměnil se. Duch dneška je svobodnější. Neříkám to proto, že bych jen slepě adoroval současný stav. Svobodnější je ve dvou případech. Za prvé, tehdy byla potřeba se režimu nějak zavděčit, to znamenalo angažovanými autory, či překlady blízkých přátel z východu. To je jedna skutečnost. Druhá skutečnost je, že zde byl ideologický dohled, jenž sledoval, jestli vše probíhá, jak probíhat má. Další skutečností je, že dnes do Poděbrad jezdí dobrovolně i mladí lidé, protože chtějí a je to jen jejich volba. Předtím sem mnozí jezdili, protože potřebovali mít „čárku“, aby bylo vidět, že na festivalu jsou, že zde něco zarecitovali a zase odjeli. Na druhé straně je to problém – tehdy byla hlavní osobou a protagonistou Jiřina Švorcová, což byla národní umělkyně a členka ústředního výboru komunistické

strany, jež díky svému vlivu zabezpečovala, že se o festival zajímala média, případně zprostředkovávala, že sem přijeli politici. Ti jsou na každém festivalu důležití, poněvadž jsou to ti, kteří určují peníze. J. Švorcová tak zajišťovala tuto funkčnost. Dnes největším politikem na festivalu je starosta Poděbrad – a co se médií týče, je to bídné. Když byste chtěli dát výsledky Poděbradských dnů poezie do novin, odpověď je: a proč? Koho to zajímá? Ani Nymburský deník nepřijde udělat reportáž z Poděbradských dnů poezie. Dá tam pouze zkratku v tom smyslu, že Poděbradské dny poezie proběhly, a tím to končí, přičemž v regionu, kde Nymburský deník působí, není významnější kulturní událost s národním, ba mezinárodním přesahem. Jednoduše – tato akce je ignorována.

MS: *Z tohoto hlediska je to škoda. Prosím vás, lze v tomto ohledu udělat více, aby Poděbrady v poezii přitáhly nejen české a slovenské interprety, ale i ty z Maďarska, Polska?*

LL: Pokud festival bude sponzorován a financován, jako dosud, šance zde není. Nebude-li se více angažovat stát, není v síle dobrovolného spolku Slovo a hlas z.s., aby zabezpečoval návštěvníky ze zahraničí, protože každá návštěva něco stojí. V dnešní době jsou organizátoři rádi, když festival dají dohromady, aby se zaplatily všechny nezbytné náklady.

MS: *Učí nás to skromnosti a je to velkou výzvou. Na druhou stranou u nás máte i Karlovarský filmový festival, ale vím, že filmy, s nimiž se tam setkáte, jdou pak do kin.*

LL: Nedá se srovnávat filmový festival s festivalem poezie. Již soudruh Lenin říkal, že film je největší umění ze všech. Víte, proč užil tuto tezi?

MS: *Je to proto, že film dokáže diváky ovlivnit, ba indoktrinovat.*

LL: Bylo to mnohem jednodušší. Filmu porozumí i negramotní. Uvědomme si, že celé Rusko bylo převážně negramotné. Když se však muži podívali na film, věděli, oč běží. Knihy si nemohli přečíst, též noviny. Film byl nejdůležitější umění, které tam bylo. Přiznávám zjednodušení, nicméně v dnešní době film sám je ukázkou jiného typu negramotnosti, jelikož lidé místo, aby si vzali knihu, kterou si už umějí přečíst, raději jdou do kina, zhlédnout třeba Vojnu a mír je snazší než si ji přečíst. A pak se divíme, že mladým lidem schází slovní zásoba, filmem naplní školní povinnou četbu. Místo, aby četli, sledují zhuštěný děj. Víím, je to ohromná zkratka, která „kastruje“ kulturu, avšak tak tomu opravdu je. Film je i dnes pochopitelně asi nejdůležitější umění, neboť zasahuje největší masu diváků. To se pak s poezií nedá vůbec srovnávat.

... Cesty k ochuzení ...

MS: *Pane starosto, domnívám se, že pokud člověk rezignuje na vyšší příčky poznání, ochuzuje se.*

LL: Pochopitelně! Sám sebe neochuzuji, protože na to nerezignuji. Nechtějte po mně ani po nikom dalším, abych chodil dům od domu a přesvědčoval lidi: měli byste jít na poezii, protože každý je sám strůjcem svého štěstí. S organizátory se snažíme přivést nejvyšší kulturu, nabídnout to nejatraktivnější, ale více již dělat nemůžeme. Poté se v mnoha případech setkávám s lidmi, kteří říkají: já, to je škoda, že jsme o tom nevěděli, je škoda, že jste nám to nedali na vědomí. Měli bychom snad klepat na každé dveře? Mám-li potřebu plavat, naleznu si rybník, bazén a budu plavat, a nebudu čekat, až mi někdo řekne: pojď, já ti ukážu, kde je rybník.

MS: *Souhlasím s vámi. Uvědomme si, že nejpřitažlivější je samotné hledání. Je tam očekávání nového. Je to utváření většího celku. Skrze hledání objevujete nové pozici. Pane doktore, jste důležitá postava poetického projektu, máte někoho, kdo převezme štafetu?*

LL: Je to velký problém a selhává v tom řada lídrů. Asi v tom selžu stejně. Uvedu příklad: Přepokládal jsem, že na kandidátce do místních voleb budu mít pětatřicátíka, kterého připravím

jako místostarostu, aby v příštím období převzal štafetu. Takový člověk není. Nedaří se mi to jak v mém povolání, tak v mých kulturních aktivitách, tj. v divadle, kultuře – a ani tam noví lidé nejsou. Najednou zjišťuji, že mnoho lidí, u nichž jsem věřil, že by mohli pokračovat, jsou povrchní. Zjišťuji, že jsou v podstatě líní, nespolehliví. Také zjišťuji, že porovnávám-li je při veškeré pokoře s nároky, které mám na sebe, většinou není co srovnávat. Neříkám to, že jsem nějaký nadčlověk, ale mám zásadu, že když něco dělám, snažím se to dělat pořádně, neumím to dělat polovičatě. Je-li termín, je pro mě svatý. To se týká dnů, roků, ale i hodin. Čím dál tím více pozoruji, že tato vlastnost je asi dnes přežitek.

MS: *Není to přežitek. Je to idealita, k níž se ostatní mají zájem přiblížit. Myslím si a říkal jste mi to ve vztahu ke kultuře, že když již člověk něco nestihne, již se mu příležitost nikdy nevrátí, protože vhodný čas již přešel.*

LL: Netýká se to pouze kultury. Kolikrát jsem se svými blízkými nestačil probrat otázky, které bychom měli probrat, pohovořit o věcech, které by nám nikdo jiný než naši rodiče a prarodiče nebyli s to objasnit. Nikdy na to už nenalezneme odpověď.

MS: *Pro vnímavého člověka se to stane věčným tajemstvím, byť vím, že tento druh tajemství není dobré „pěstovat“, podporovat.*

... Podobnost festivalů ...

MS: *Uvedme ještě jednu otázku, která se vztahuje k fenoménu poezie. Nacházíte, když se rozhlížíte po Evropě, podobný festival jako je poděbradský? Víím, poukázal jsem na Mezinárodní filmový festival v Karlových Varech, ale ten nepatří mezi festivaly poezie, tedy literatury obecně.*

LL: V minulém režimu býval podobný festival v Polsku. Pokud je mi známo, festival zaměřený pouze na poezii, ten však v Evropě neexistuje.

MS: *Podíváte-li po českých zemích, tam naleznete například Šrámkovu Sobotku.*

LL: V Čechách je toho více: je zde též Wolkerův Prostějov, Moravský festival poezie, Šrámkova Sobotka, na Slovensku to jsou Divadelná žatva Martin, Hviezdoslavův Kubín a další, poněvadž zde byla tradice od obrození, kdy recitací se lidé přihlašovali k národnímu jazyku a myšlenkami poezie sdělovali nějaké poselství. Vííte, má to hlubokou tradici v antice, protože tak jako dnes jezdí od města k městu Aneta Langerová, případně Lucie Bílá či Karel Gott, v antice od města k městu jezdili rétoři. Ti neměli za cíl šířit jen politické myšlenky. Rétoři v antice byli lidmi, kteří také velmi dovedně „bavili“ veřejnost. Šlo vlastně o první talk show řečeno dnešní terminologií, neboť vycházeli ze tří obecně platných zásad. Rétor má ve svém vystoupení buď movere, docere, delectare. To znamená něco pohnout, poučit, pobavit. Stačí, když je tam jedna složka, aby byla naplněna rétorská figura. Zvolil-li si figuru delectare – chtěl pobavit, když lidé v antice jinou zábavu neměli, pokud pominu třeba Dionýsovské slavnosti. Podotýkám, že tato záležitost se odehrála, dřív než vzniklo divadlo, jak ho známe dnes. Dříve jezdili rétoři a předváděli své umění, poté když zjistili, že je nahrazuje divadlo, začali se specializovat na soudnictví, právníckou praxi, politiku. Nicméně vrátíme-li se do našeho obrození, tehdejší lidé, kteří recitovali verše, a většinou to byli samotní autoři, předváděli na veřejnosti totéž, co rétoři v antice. Snažili se lidi pobavit a současně pohnout k myšlence, že jsme svébytný národ.

... Význam jazyka ...

LL: Otázka je, jestli bychom měli češtinu obhajovat. Kdybychom dnes všichni mluvili německy, měli bychom rodný jazyk jako světový jazyk. Víím, že je to nadsázka.

MS: *Jsem přesvědčen, že poté bychom byli součástí velkého německého projektu. Česká republika by byla již 17. Bundesland.*

LL: Zřejmě by to nefungovalo jako Lužičtí Srbové v NDR. Ti se tam také stali marginálními, atrakcí, přestože němčinu měli jako mateřský jazyk, pořád byli méněcennými Slovany.

MS: *Víte, jazyk je součástí národní identity. Víme, že je nalomená, že jsme nesamozřejmý národ, víme, že se k češtině plně hlásíme.*

LL: Protože je nalomená, vymyslíme nesmyslné „ptákoviny“, jako je třeba úprava národní hymny.

MS: *Jsem přesvědčen, že je nutné vidět difference, jak se pojmenovává cosi, co odlišuje jazyk od jazyka. To je čímsi povznášejícím! Člověku to dává prostor, aby se hýbal. Poezii postupně začínám vnímat, ale je to náročné a někdy zápas. Šifry vyžadují čas na dekodování. Stačí se podívat, jak krásně psal Jiří Wolker, jak problémy dokázal vystihnout - a to z tohoto světa odešel ve čtyřicetiletých letech.*

LL: Vzpomeňte na Jiřího Ortena!

MS: *Vím, člověk musí mít na sebe velké nároky. Poezie je vyžaduje. Máte-li zájem přežívat jako nevýrazný živočich, raději se poezii vyhněte.*

LL: Ještě v době vašeho mládí bylo zvykem, že se každý v době zamilovanosti pokoušel o nějakou báseň. Šlo o způsob specifické komunikace - ať byla zamilovaná, nebo protestní. Každý něco vytvořil. Obávám se, že toto dnes neplatí ani náhodou. Bude dnes někdo psát SMS: Moje milá Maruško, chtěl bych s tebou na lůžko ...

MS: *Éra romantismu, s nímž přišel Karel Hynek Mácha, se nebude opakovat. Možná si někdo řekne: Vše bylo vyzkoušeno, což pak vede k rezignaci, aby přinesl něco svého. K poezii potřebujete dostatek ticha. Možná ti, k nimž vzhlédneme, se dokázali izolovat od společnosti - ne však tak, aby přerušili elementární vazbu. Svět, v němž žijeme, je svět šumu. Ti, kteří tu byli před námi, mu zřejmě lépe dokázali vzdorovat.*

... Poezie na poslední cestě života ...

LL: O čem bych nyní rád mluvil, se váže s koncem našeho života. Jdete-li kolem pohřební služby, zjistíte, že nás na onen svět vyprovází verš. Není to samo o sobě zvláštní, že nepotřebujete-li celý život poezii, pak na té poslední cestě nás provází verš?

MS: *Souhlasím s vámi. Sleduji-li vitrínu s úmrtními oznámeními, říkám si: lidé asi nemají zájem vybírat cosi osobitého. Většinou tam máte verše, které se opakují: odešel člověk, jenž miloval tento svět, dotlouklo srdce, které milovalo a pracovalo pro tento svět. Pane doktore, děkuji vám za meditaci, která náš zájem orientovala snad na přesažné téma.*